

Lasse Lindekilde og Preben Bertelsen

Voldelig transnational aktivisme:

Islamisk Stat, foreign fighters og radikaliserings

Denne artikel undersøger, hvordan radikaliserings og mobiliseringen af danske foreign fighters foregår, og hvad der motiverer unge danske muslimer til at drage i krig for en voldelig, revolutionær bevægelse som Islamisk Stat. Den offentlige danske debat om foreign fighters tegner et billede af unge, som via bestemte moskémiljøer, studiekredse i Danmark samt internettet radikaliseres til at tro, at væbnet kamp for kalifatet er en religiøs pligt. I kontrast til dette argumenterer artiklen for, at mange foreign fighters i høj grad motiveres af personlige udfordringer, fremmedgørelse og søgen efter mening med tilværelsen snarere end af dybt forankrede og reflekterede politiske og religiøse overbevisninger. I deres søgen efter et tilhørsforhold og mening kommer de unge på forskellig vis i kontakt med radikaliserende miljøer, hvor ensidig deliberation polariserer de unges holdninger. Artiklen præsenterer en interdisciplinær teoretisk model af radikaliserings, hvis frugtbarhed diskuteres via analyse af illustrative casestudier af danske foreign fighters, som er rejst ud for at kæmpe for Islamisk Stat. Ved at stille skarpt på mobiliseringen af foreign fighters og tilbyde en forklarende ramme herfor, bidrager artiklen til teori om sociale bevægelser, som alt for ofte alene beskæftiger sig med mobilisering af progressive, pro-demokratiske og ikkevoldelige bevægelser.

Søgeord: radikaliserings, foreign fighters, mobilisering.

Forskning i sociale bevægelser fokuserer typisk på prodemokratisk revolutionær aktivisme og ikkevoldelige protestformer, f.eks. progressiv transnational aktivisme (della Porta & Mattoni 2014; Tarrow 2005; Olesen 2005) og betydningen af diffusion af knowhow og innovative protestformer mellem revolutionære situationer (Beissinger 2007; della Porta 2014; Gerbaudo 2013). Der mangler forskning om disse processers skyggeside: F.eks. den transnationale mobilisering af "foreign fighters". Disse aktivister kæmper for helt andre værdier end demokrati og frihed, og de gør det med voldelige midler. Denne artikel bidrager til at udfylde denne mangel. Den fremlagte teoretiske ramme kombinerer indsigter fra studiet af mobilisering inden for sociale bevægelser med elementer af personligheds- og socialpsykologi. På det grundlag undersøges det komplekse samspil mellem individuelle motivationer, gruppedynamikker og den større politiske og mediemæssige kontekst.

I kølvandet på den folkelige opstand mod Bashar al-Assads regime i Syrien og den efterfølgende borgerkrig har den ekstreme bevægelse Islamisk Stat fået vind i sejlene. Islamisk Stat er i dag dominerende blandt de rivaliserende islamistiske oppositionsgrupper i Syrien og kontrollerer store dele af det nordlige Syrien og Irak. Islamisk Stat har lukreret på det strukturelle opbrud og det magttomrum, som opstanden mod Assad-styret medførte, og har lanceret et revolutionært projekt, der sigter mod etableringen af et nyt islamisk kalifat i Levanten (Syrien, Irak og Libanon). Et revolutionært projekt som på mange måder er antitesen til de aspirationer om frihed, lighed, retfærdighed og demokrati, som kendetegnede det arabiske forår og oppositionens kamp mod Assad. Islamisk Stats metoder er horrible med brutal undertrykkelse af lokalbefolkningen, halshugning af gidsler og planlagte terrorangreb i Vesten. Alligevel har Islamisk Stat, og andre islamistiske oppositionsgrupper, været i stand til at rekruttere tusindvis af frivillige krigere blandt den muslimske befolkning i Vesteuropa. Danmark er det land, målt i forhold til indbyggertal, hvorfra næstflest såkaldte foreign fighters er rejst af sted, kun overgået af Belgien. Siden borgerkrigens udbrud er mere end 110 danske muslimer draget til Syrien for at deltage i kampene – mange af dem under Islamisk Stats faner. Mindst 17 danskere har mistet livet, flere af dem som selvmordsbombere for Islamisk Stat i Irak, mens godt 50 er vendt hjem til Danmark igen (CTA 2014).

Denne artikel undersøger, hvordan radikaliseringen og mobiliseringen af danske foreign fighters foregår, og hvad der motiverer unge danske muslimer til at drage i krig for en ultravoldelig, revolutionær bevægelse som Islamisk Stat. Blandt de mange islamistiske oppositionsgrupper i Syrien og Irak er fokus på Islamisk Stat, idet det er den gruppering, som flest unge i denne artikels sample har ønsket at kæmpe for eller har kæmpet for. Den offentlige danske debat om foreign fighters synes at tegne et billede af stærkt religiøse unge, som via bestemte moskémiljøer, studiekredse i Danmark og internettet radikaliseres til at tro, at væbnet kamp for kalifatet er en religiøs pligt (Broberg 2014). Artiklen ser på de dybereliggende motiver til at rejse samt islamis-

tiske miljøers rolle i rekrutteringen. En i første omgang illustrativ anvendelse af en interdisciplinær teori om radikaliserings på data om danske foreign fighters giver nogle bud.

Argumentet er, at mange foreign fighters i dag i høj grad motiveres af personlige udfordringer, fremmedgørelse og søgen efter mening med tilværelsen snarere end af dybt forankrede og reflekterede politiske og religiøse overbevisninger. Hermed er ikke sagt, at politik og religion er uden betydning for de unge. Langtfra. Men for mange fungerer politik, og særligt religion, som en legitimerende ramme for et projekt, som i udgangspunktet er drevet af mere personlige motiver. At rejse til Syrien ser ud til ofte at være en flugt fra problemer og utilstrækkelighed i hverdagen – en chance for at redefinere sig selv og reducere selvusikkerhed. Syrien bliver en mulighed for at positionere sig og vinde gruppe-intern status på kort tid (Coolsaet 2015:18). I deres søgen efter et tilhørsforhold og mening kommer de unge på forskellig vis i kontakt med radikaliserende miljøer, hvor ensidig deliberation polariserer de unges holdninger. De udvikler en monomanisk interesse for det radikale projekt, samtidig med at tanker om vold normaliseres, og at udrejse til en konfliktzone etableres som en mulig og attraktiv handlingsoption.

Metode og data

Artiklen undersøger radikaliserings og mobilisering af foreign fighters teoretisk og via illustrerende casestudier. I næste afsnit præsenteres en interdisciplinær teoretisk model af radikaliserings, som forfatterne har udviklet på baggrund af tidligere studier (Bertelsen 2012, 2013, 2015a; Lindekilde 2014; Lindekilde & Kühle 2009). Denne teoretiske rammes potentiale belyses i den efterfølgende analyse med empiriske data om danske foreign fighters. Analysens formål er ikke at be- eller afkræfte teorien (hertil er datagrundlaget for denne artikel for spinkelt), men snarere at give et første bud på dens empiriske anvendelighed i forhold til en bestemt form for radikaliserings og på en udbygning og nuancering af den teoretiske forståelse af mobilisering til voldelig, transnational aktivisme.

Artiklens bidrag er teoretisk snarere end empirisk, netop fordi hovederindet er fremstillingen af en radikaliseringsmodel, som tillige kan udgøre grund-

laget for en kritisk nuancering og udvikling af mobiliseringsteori. Derfor er den empiriske illustration af den teoretiske radikaliseringsmodels potentiale prioriteret frem for undersøgelsens eksterne validitet (generaliserbarhed) og en stringent teoritest.

Fokus er alene på danske foreign fighters af to grunde. For det første er Danmark som nævnt, relativt til indbyggertal, storleverandør af foreign fighters til Syrien, samtidig med at Danmark er foregangsland med hensyn til fokuseret forebyggelse af udrejse og etablering af efterværn i forhold til hjemvendte foreign fighters. I Aarhus har man således udviklet dels en mentor-baseret indsats i forhold til potentielle foreign fighters, dels en exitstrategi, indeholdende blandt andet psykologbistand, til hjemvendte foreign fighters (Bertelsen 2015a, 2015b; Braw 2014). Disse indsatser er med regeringens nye handlingsplan til forebyggelse af radikaliserings foreslået udbredt til hele landet (Regeringen 2014). Danmark kan således siges at være en kritisk case med hensyn til foreign fighters i Europa. For det andet er Danmark valgt som case på grund af privilegeret adgang til data om foreign fighters. Artiklens ene forfatter, Preben Bertelsen, har dels uddannet de danske anti- og de-radikaliseringmentorer, der bruges i forhold til potentielle foreign fighters. Dels har han i regi af exitstrategien for hjemvendte foreign fighters i Aarhus personligt forestået samtaler med hjemvendte og med familier til foreign fighters. Der har således været adgang til unikke data for 15 foreign fighters.

Som datagrundlag for illustrationen af den teoretiske rammes empiriske potentiale udnytter artiklen altså adgang til kvalitative data, som stammer fra mentor-mentee-relationer med potentielle foreign fighters, fra samtaler med hjemvendte foreign fighters samt familier. Konkret består disse data af anonymiserede og fortrolige casesammenfatninger udarbejdet af mentorerne og Bertelsen. Til grundlag for denne artikels analyse er der blandt de 15 cases udtaget særligt én bestemt case nemlig Mahmoud (navn ændret), som var på vej til Syrien, da han fik en mentor tilknyttet. Denne case er valgt, fordi Mahmouds forløb forud for mentorindsatsen på mange måder er typisk for de øvrige cases – også for dem som faktisk endte med at drage til Syrien. Ud over Mahmoud ser artiklen nærmere på Amir (rejser til Syrien og vender hjem igen) og konvertitten Martin (rejser til Syrien og omkommer). De to sidstnævnte cases har været omtalt i medierne, og data er i disse tilfælde open source-materiale (medieomtale, essays, gengivne interviews med de udrejste, deres venner eller familie). Disse tre cases udgør kernen i datagrundlaget for artiklens analyse og er udvalgt med henblik på repræsentativitet i forhold til radikaliseringsforløb, spredning i forhold til ikke-udrejse, udrejse og hjemkomst og detaljerigdom i det tilgængelige materiale. Desuden vil artiklen trække på adgangsbegrænsede data vedrørende 14 århusianske cases samt offentligt tilgængeligt materiale om yderligere syv tilfælde. Offentligt tilgængeligt casemateriale er indsamlet via systematiske søgninger i online databasen Infomedia og suppleret med informationer fra ikke-klassificerede

efterretningsrapporter. Samlet trækker artiklen således på data om 24 danske foreign fighters. Analysen af de danske data vil fortløbende bliver understøttet af og sat i forhold til udenlandske data og analyser af foreign fighters (Coolsaet 2015; Barret 2014; Weggemans, Bakker & Grol 2014). Endelig indtager analysen af Islamisk Stats propagandavirksomhed og rekrutteringsarbejde online materiale i form af videoer, taler, tweets m.m., som andre har verificeret som stammende fra Islamisk Stat (se Carter, Maher & Neuman 2014; Farwell 2014; Klausen 2015).

Det indsamlede materiale om danske foreign fighters er blevet systematisk gennemgået ud fra et kodeskema opstillet på baggrund af den teoretiske ramme (se næste afsnit). Casematerialet er således i første omgang organiseret efter teoretiske dimensioner. Hvad angår de tre dybdegående cases, er der dernæst fremstillet displays (Dahler-Larsen 2012), som i kondenseret form fremstiller de tre radikaliseringsforløb som en krydsning af teoretiske koder og en tidslinje (se også Lindekilde & Malthaner working paper). Overordnede mønstre fra disse detaljerede casestudier er endelig blevet sammenholdt med data fra de øvrige cases i samplet. Analysen er således overvejende deduktiv, idet materialet er gennemgået med henblik på jagt efter data, som synes at bestyrke eller betvivle den her fremlagte teoretiske model af radikalisering.

På trods af privilegeret adgang til data har datagrundlaget for vores illustrative analyse åbenlyse begrænsninger. De forhåndenværende data er af varierende kvalitet og stammer fra kun 24 danske foreign fighters ud af mindst 110 (betydeligt flere hvis vi medregner dem, som af forskellige grunde endte med ikke at rejse til Syrien). Der kan således være bias i disse data, som ikke er kendte. Konklusionerne må derfor nødvendigvis være foreløbige, og deres rækkevidde begrænset. Ikke desto er artiklens teoridrevne design et skridt i forsøget på at forstå og forklare fænomenet "foreign fighters", som hidtil har været stærkt domineret af induktive og beskrivende analyser.

En interdisciplinær teori om radikalisering

I dette afsnit præsenteres den interdisciplinære teori om radikalisering. Men først skal artiklens kernebegreber defineres. "Radikalisering" defineres i denne artikel som udviklingen af politisk og/eller religiøs ekstremisme. Voldelig radikalisering er udvikling af en tankegang, hvor politisk vold etableres som en mulig og legitim handlingsoption (Bouhanna & Wikstöm 2010:10). Når der i artiklen tales om radikalisering, menes der altså voldelig radikalisering. En "foreign fighter" er i denne sammenhæng en person, som har en udenlandsk konfliktzone, her den syriske borgerkrig, som destination, og som har til hensigt at deltage i konflikten via kamphandlinger, træning til kamp eller logistiske støttefunktioner for kamphandlingerne (Coolsaet 2015:3). Bemærk at foreign fighters i denne definition også inkluderer personer, hvis afrejse var nært forstående, som f.eks. Mahmoud, eller som mislykkedes (de kom ikke ind i konfliktzonen). Endelig defineres et "radikaliserende miljø" som en

mere eller mindre afgrænset lokalitet eller scene (en moské, en studiekreds, en klub, en lejlighed, et webforum etc.), hvor en relativt lukket kreds af personer med en fælles politisk og/eller religiøs interesse og identitet regelmæssigt mødes, og hvor politisk vold diskuteres som handlingsoption.

Den her fremlagte teori om radikalisering er baseret på tre overordnede teoretiske strømninger. For det første tilværelsespsykologien (Bertelsen 2013, 2015a, 2015b), som fremhæver tilværelsesforankring (et begreb udviklet i tilværelsespsykologien) som en fundamental drivkraft i tilværelsen og risikofaktorer i forhold til oplevede trusler mod tilværelsesforankring. For det andet teorier om mobilisering til (højrisiko)aktivisme udviklet inden for studiet af sociale bevægelser, herunder særligt elementer der fokuserer på betydningen af framing og sociale netværk (Lindekilde & Olesen 2014: kapitel 4 og 8). Endelig suppleres med socialpsykologiske indsigter om holdnings- og normudvikling i grupper, gruppedeliberation og polariseringsmekanismer (Gastil, Black & Moscovitz 2008; Isenberg 1986; Myers 1975; Schkade, Sunstein & Hastie 2010). Kort fortalt er de teoretiske bidrag fra disse perspektiver følgende: Tilværelsespsykologien giver et bud på et grundmotiv for foreign fighters samt på risikofaktorer, der opstår i samspillet mellem på den ene side personlige mindset og skillset (agency) og på den anden side mulighedsbetingelser i omgivelserne (structure). Teorier om sociale bevægelser belyser etableringen af kontakt mellem unge og aktivistiske islamistiske miljøer, mens gruppepsykologi giver en forståelse af, hvad der mere præcist sker i interaktionen i relativt lukkede radikaliserende miljøer.

Truet tilværelsesforankring

Tilværelsespsykologien tager udgangspunkt i to grundantagelser. For det første at alle mennesker aspirerer mod at skabe en velforankret tilværelse. For det andet at en oplevelse af tilværelsesforankring – at have et solidt greb om tilværelsen – opnås ved at have de fornødne tilværelseskompetencer til at håndtere de livsopgaver, man møder i tilværelsen (både i hverdagen og i de større livsvalg) (Bertelsen 2010, 2012, 2013, 2015a). Teorien opererer med tre kategorier af tilværelseskompetencer: a) at kunne deltage i nære fællesskaber og samfundet generelt, b) at kunne realitetsafstemme sig værdimæssigt og praktisk i forhold til omverdenen, og c) at kunne navigere i tilværelsen i forhold til egne og andres perspektiver på tilværelsen. En god tilværelsesforankring kan defineres som et godt match mellem tilværelsesopgaver og tilværelseskompetencerne til at håndtere disse. Når den levede tilværelse er baseret på et sådant match, kan man sige, at den er i flow (Csikszentmihalyi 1990; Bertelsen 2015a). En truet tilværelsesforankring kan følgelig defineres som et mismatch: Enten fordi opgaverne er for store, og/eller fordi tilværelseskompetencernes udviklingsniveau og dannelsesniveau ikke er tilstrækkeligt. Trusler mod basal tilværelsesforankring opleves altså, når man af forskellige grunde (eksklusion, tilsidesættelse af knowhow, ikkeanerkendelse, tab af nærmeste,

økonomisk krise, migration etc.) mister grebet om tilværelsen og disse fundamentale tilværelsesopgaver. Truet tilværelsesforankring er ofte forbundet med en kognitiv selvusikkerhed, hvor man er i tvivl om, hvem man er, hvor man hører til, og hvad retning man skal følge i livet (Hogg 2012, 2014). Det er en grundantagelse i tilværelsespsykologien, at personer, som oplever en truet tilværelsesforankring, vil stræbe mod at (re)etablere forankring – dvs. den flowtilstand hvor der er overensstemmelse mellem tilværelsesopgaver og tilværelsekompetencer (Bertelsen 2013, 2015a, 2015b). Det kan endvidere være med til at skabe en fornyet kognitiv sikkerhed (Hogg 2014). De fleste, som oplever en truet tilværelsesforankring og medfølgende selvusikkerhed, formår at genskabe forankring på en ikkevoldelig måde, enten ved at sætte allerede erhvervede tilværelseskompetencer i spil over for tilværelsesopgaverne (herunder truslerne) eller gennem erhvervelse af nye bedre matchende tilværelseskompetencer (via erfaring, uddannelse, dannelse, terapi, coaching m.m.).

I sjældnere tilfælde kan søgen efter (re)etablering af tilværelsesforankring og usikkerhedsreduktion føre til voldelig politisk eller religiøs radikaliserings. En række studier har peget på, hvordan kognitiv usikkerhed effektivt kan reduceres via identifikation med bestemte grupper (Hogg, Meehan & Farquharson 2010; Hogg & Adelman 2013). I særdeleshed formår identifikation med "high entativity groups" at reducere usikkerhed, dvs. grupper som er relativt lukkede, afgrænsede, entydige i forhold til handlingsanvisninger og moralske forskrifter, og som har medlemmer, der ligner hinanden og deler skæbne (Hogg 2012, 2014; McCauley & Moskalkenko 2008). Karakteristika som mange radikale grupper deler. For det første kan identifikation med radikale grupper eller projekter tilbyde en form for refugium fra oplevet truet tilværelsesforankring og selvusikkerhed. For det andet kan man ved at identificere sig med en radikal gruppe eller projekt, som f.eks. Islamisk Stat og deres kamp for et islamisk kalifat, få "nemme" svar på en række komplekse spørgsmål, anvist retning og opnå et klart tilhørsforhold.

Søgen efter tilværelsesforankring er ifølge tilværelsespsykologien universel. Man kan med en parallel til Anthony Giddens (1996) sige, at etablering, vedligehold og udvikling af egen og fælles tilværelse i senmoderniteten er blevet et kontinuerligt og ufuldstændigt projekt. Individet må hele tiden forholde sig til og er selv ansvarlig for sin tilværelse. Endvidere er det sådan, at man i dag lettere kan fejle, idet den enkeltes tilværelsesformer, tilværelseskompetencer og tilværelsesopgaver ikke længere flyder direkte fra vedkommendes strukturelle position i samfundet. Andre har argumenteret for, at unge muslimer i Vesten i dag i tillæg til denne universelle tilværelsesudfordring står over for en række yderligere komplikationer, som potentielt kan true deres tilværelsesprojekt og tilværelsesforankring. Det kan være socioøkonomisk (manglende integration på arbejdsmarkedet, boligmæssigt m.m.), kulturelt (splittelse mellem forældres og værtslands kultur) eller politisk (diskrimination, eksklusion og ikkeanerkendelse) (Roy 2002, 2007).

Som sagt er det er et fåtal af unge muslimer i Vesten, som håndterer trusler mod tilværelsesforankring via identifikation med en radikal gruppe eller projekt. Spørgsmålet er derfor, hvad der afgør, om man søger at (re)etablere fundamental tilværelsesforankring gennem en voldelig eller en ikkevoldelig ramme (f.eks. legal politisk eller religiøs aktivisme)? Tilværelsespsykologien peger her på en række personlige og relationelle risikofaktorer, der fungerer som modererende faktorer på truet tilværelsesforankring og dens effekt på radikaliserende (Bertelsen 2015a). Med andre ord at truet tilværelsesforankring kan føre til illegal og voldelig radikaliserende, hvis disse særlige risikofaktorer i kombination med trusler mod tilværelsesforankring er til stede. Det drejer sig blandt andet om psykologiske karakteristika (flertydighedsintolerance, lav selvtillid, monomani m.m.), personlige relationer (familie og venner med tilknytning til radikale miljøer; reduktion af identitetskompleksitet) og erfaringer (oplevelser af eksklusion, diskrimination, vold m.m.) (se Bertelsen 2015a:7 for en mere fyldestgørende taxonomi over risikofaktorer).

Etablering af kontakt til radikaliserende miljøer

Selv hvis et individ oplever truet tilværelsesforankring og er udsat for flere af de øvrige risikofaktorer, er det langt fra sikkert, at vedkommende bliver radikaliseret. Og selv hvis individet bliver radikaliseret, er det ikke sikkert, at der faktisk handles på en tilbøjelighed til at se politisk vold som en mulighed. Dette kræver ofte en form for kontakt med et radikaliserende miljø, som individet identificerer sig med, og som bidrager til at udvikle en egentlig handlings- og voldsparathed (Lindekilde 2014). Foreign fighters tager således sjældent afsted uden først at diskutere det med andre.

Dette afsnit drejer sig om en teoretisk forståelse af mødet mellem søgende unge, dvs. unge med usikker tilværelsesforankring, i dette tilfælde unge muslimer i Vesten, og radikaliserende miljøer, her radikale islamistiske miljøer. Social bevægelsesteori om mobilisering og rekruttering peger på tre mekanismer, der kan etablere dette møde: Social selektion, organisatorisk outreach/rekruttering og selvselektion.

Social selektion har i en række studier vist sig at være den primære form for mobilisering til højrisikoaktivisme, herunder voldelige grupper (Wiktorovitz 2005; della Porta 1995; Sageman 2008). En af de bedst underbyggede antagelser inden for studiet af sociale bevægelser er, at individer, som kender nogen, der allerede deltager i politiske protester og aktivisme, er langt mere tilbøjelige til selv at blive aktive end individer, der ikke gør (Lindekilde & Olesen 2014:144; Schussman & Soule 2005). Omkostningerne ved deltagelse reduceres via eksisterende sociale relationer, samtidig med at gevinsterne stiger, idet man får mulighed for at tilbringe tid med folk, man holder af. Sociale relationer til venner eller familie, der er involveret i radikaliserende miljøer, kan betyde, at individet bliver prædisponeret til at søge (re)etablering af tilværelsesforankring ad denne vej. Individer med denne form for "privilegeret" adgang til radikaliserende miljøer er således mere udsatte.

Til tider benytter radikaliserende miljøer sig af direkte rekrutterende outreach. Flere har peget på, hvordan Islamisk Stats succes er nøje forbundet med deres dygtige brug af sociale medier som platform for resonansskabende framing i forhold til unge muslimer i Vesten (Farwell 2014). Generelt er det sådan, at der skabes kontakt mellem unge, ofte søgende individer, og radikale miljøer på foranledning af radikale entreprenører. Radikaliserende miljøer bruger forskellige rekrutteringsstrategier. Eksempelvis peger studier af radikale islamistiske miljøer i Europa på brugen af forskellige front- eller dækorganisationer i rekrutteringsøjemed. Det kan være sprogundervisning eller almindelig koranundervisning (Lindekilde & Kühle 2009). Andre peger på betydningen af karismatiske ledere, ofte imamer eller selvbestaltede sheikere, for rekruttering (Wiktorovitz 2005). Dette kontaktarbejde mellem aktivistiske grupper og potentielle støtter fastholdes i social bevægelsesteori med begrebet "framing" (for en oversigt se Lindekilde & Olesen 2014:kap. 5). Framing-teori peger på, at før mobilisering til aktivisme bliver en realitet, skal aktivisme italesættes som både nødvendig og mulig. Et frame består typisk af en diagnose (hvad er problemet), en prognose (hvad må der gøres) og en motivation (et register af motiver for handling). At "frame" handler således om at skabe genkendelse og sympati hos potentielle støtter og motivere dem til deltagelse (Snow et al. 1986; Noakes & Johnston 2005). Framing skal være troværdig og konsistent for at virke. For at et frame er konsistent, må der være overensstemmelse og sammenhæng mellem de elementer, der konstituerer framet. Troværdigheden af et frame afhænger i høj grad af afsenderens legitimitet.

Den sidste mekanisme for kontaktskabelse er selvselektion, dvs. det tilfælde, hvor et individ selv opsøger radikaliserende miljøer. Ofte vil selvselektion være ansporet af framing-aktiviteter, generel omtale eller af konkrete aktiviteter (sociale arrangementer, taler, studiekredse m.m.). Her spiller medieomtale af bestemte miljøer en vigtig rolle. Igennem medieomtale får søgende individer kendskab til radikaliserende miljøer og deres framing. Ligeledes spiller det generelle mobiliseringsniveau og politiske klima en rolle for selvselektion. Studier af sociale bevægelser peger således på, at når mobilisering har nået et vist niveau – når en kritisk masse er etableret – så følger de næste deltagere ofte af sig selv (Tarrow 1994). Pointen er, at selvselektion til aktivisme er mere sandsynlig i en situation, som er stærkt politiseret (står højt på den politiske dagsorden), og hvor mange i forvejen har vist vejen til handling. Det er netop det, der kendetegner situationen omkring foreign fighters i Europa i dag.

Interaktion i radikaliserende miljøer

Den tredje delteori om radikalisering stiller skarpt på selve interaktionen i radikaliserede og radikaliserende miljøer og grupper. Med afsæt i socialpsykologisk teorier om grupper kan man sige, at interaktionen i disse miljøer er karakteriseret ved "enklave deliberation" (Sunstein 2000, 2009). Hermed forstås en samtale mellem personer, der som udgangspunkt identificerer sig

med hinanden, som deler en række centrale overbevisninger, og som generelt ligner hinanden. Forskning har vist, hvordan denne form for deliberation har det med at føre til gruppepolarisering, det vil sige en bevægelse mod holdningsmæssige ekstremer i forhold til udgangspunktet (Myers 1975; Isenberg 1986). Grupper, som i udgangspunktet er imod f.eks. abort, vil som regel være endnu mere imod abort efter deliberation. Der findes en række forklaringer på gruppepolariseringsfænomenet. En forklaring handler om informationsgrundlaget for deliberation. I "enkla-ver" er argumentpuljen begrænset, og diskussionen således biased i en bestemt retning uden mange modargumenter (Vinokur & Burnstein 1974). Deltagere i denne form for deliberation blandt "likeminded people" (Schkade, Sunstein & Hastie 2010) vil ofte opleve at blive bekræftet i deres holdninger, opdage nye argumenter for deres position og dermed udvikle en højere grad af sikkerhed i holdninger (Baron et al. 1996; Kruglanski 2004). Denne holdningssikkerhed kan være forbundet med en tendens til at agere i overensstemmelse med holdninger (Rucker, Petty & Briñol 2008). En anden forklaring på gruppepolarisering peger på betydningen af sociale sammenligninger, status og normudvikling i grupper. I interaktionen med andre forsøger den enkelte at fremstå bedst muligt over for de gruppemedlemmer, hvis mening er vigtig for vedkommende (Isenberg 1986: 1141). I gruppedeliberation forsøger individet således at afkode gruppenormer og tilpasse sin adfærd i overensstemmelse hermed. Forskning peger på, at individet ved gentagen deliberation vil tendere imod at placere sig lige over gruppenormen i den af gruppen foretrukne retning, idet dette kan være forbundet med status i gruppen (Blascovich & Ginsburg 1974; Myers et al. 1980). Hermed opstår en forskydning af gruppenormen mod det mere ekstreme og altså en polarisering af gruppen.

Gruppepolarisering er i høj grad forbundet med radikaliserings, idet normudvikling og forskydning af holdninger kan indebære moralsk frakobling og dehumanisering af fjender (Sprinzak 1990; Bandura 2005). Dette kan så være med til at frisætte handlingsoptioner, herunder politisk vold, som ellers ville være forbundet med negativ moralsk sanktion (Pruitt 1971). Forskning har peget på, hvordan en sådan gruppeudvikling ofte er forbundet med en meget intens interaktion og socialisering i gruppen, samtidig med at relationer til personer uden for gruppen mister signifikans og til tider helt kappes af (della Porta 1995; Wiktorovitz 2005; Loftland & Stark 1965). Radikaliserings er således ofte forbundet med transformationer af relationer til omverdenen (familie, venner, arbejde, skole m.m.), hvilket så igen forstærker gruppedynamikkerne etc. i en selvforstærkende sløjfe.

Men som antydnet, betyder radikaliserings af holdninger ikke nødvendigvis radikaliserings af handlinger. At politisk vold er etableret som en handlingsmulighed betyder ikke nødvendigvis, at individet ender med at deltage i politisk vold. Enkelte studier (McCauley & Moskalenko 2011, 2008) har vist, at egentlig handlingsparathed ofte kræver en form for "encouragement cue"

(Abelson 1972). Kun i situationer hvor båndet mellem holdning og handling er stærkt, kan man forvente holdningsrelaterede handlinger. Handlingsopfordringer forstærker på forskellig vis denne sammenhæng. En handlingsopfordring kan være direkte, som når visse religiøse lærde kalder til jihad og forsøger at prime handlingsparathed ved at appellere til skyld og skam ved ikke-handling. Handlingsopfordringer kan også være mere indirekte, som når et individ via f.eks. gruppedeltagelse udvikler en selvforståelse som "aktivist", "avantgarde", kort fortalt som "do'er", frem for som tilskuer. Ofte tager handlingsopfordringer form af "eksemplarisk handling" (Abelson 1972: 48). At se én, man kender eller beundrer, udføre en holdningsrelevant handling, forøger chancen for at man selv vil handle tilsvarende. Det forekommer rimeligt at antage, at kontakten mellem islamistiske grupperinger i Danmark og foreign fighters, som befinder sig i kampzonen eller efter hjemvendelse – såkaldte "veteraner" – er en vigtig faktor i etableringen af egentlig handlingsparathed. Endelig kan "forberedende handlinger" (træning, se videoer m.m.) forstærke båndet mellem overbevisninger og relevante handlinger (Weggemans, Bakker & Grol 2014).

Illustrativ analyse: Danske foreign fighters

I det følgende undersøges den empiriske anvendelighed af den interdisciplinære teori om radikaliserings via det indsamlede datamateriale om danske foreign fighters. Analysen er organiseret efter teoriens tre grundelementer.

Syriensfrivillig som strategi for (re)konstruktion af tilværelsesforankring
Når man læser på tværs af materialet i samplet af danske foreign fighters, er det påfaldende, hvor meget fortællinger om eksklusion i forhold til nære fællesskaber (venner, skole, arbejde, bolig-mæssigt) og samfundet generelt (værdimæssigt, politisk) fylder i de enkelte historier. Det samme gælder betingelser om at være på kant med samfundets moral og love (kriminalitet, gadevold, bandeaktivitet) og oplevelser af at være usikker på sig selv, fremtiden og ens rolle i livet. Mange beskriver følelser af tomhed, frustration, vrede og ligegyldighed. I overensstemmelse med den her fremstillede teoriramme kan dette empiriske mønster tages som udtryk for, at langt hovedparten af de unge foreign fighters i samplet har oplevet en form for truet tilværelsesforankring. Dette er kommet til udtryk i en hverdag præget af ubalance, mere præcist et non-flow mellem tilværelsesopgaver og de tilværelseskompetencer, der skal generere de handlinger, hvormed man kan håndtere disse opgaver (Bertelsen 2015a). I Mahmouds tilfælde (gennemført mentorforløb, rejser ikke til Syrien) synes de centrale faktorer at være trusler mod tilværelsesforankringen og personlige risikofaktorer kombineret med gruppeprocesser (Bertelsen 2015c). Mahmoud og hans familie er kommet til Danmark som flygtninge fra Afghanistan ti år tidligere, og Mahmoud går på dette tidspunkt i gymnasiet. Han er en ganske almindelig ung mand, socialt velfungerende, intelligent og

ikke særligt religiøs. Men Mahmoud er også, som så mange andre unge, eksistentielt søgende. Endvidere har han som mange andre unge af anden etnisk herkomst en livslang oplevelse af eksklusion, der har efterladt ham med en selvforståelse af ikke at være en helt rigtig dansker. Da familien flytter fra et boligområde præget af etnisk dansk middelklasse til et område med en stor overvægt af danskere med indvandrerbaggrund, ændrer Mahmouds liv sig. I det nye boligområde bliver religion pludselig en tilgængelig og gennemgående del af hverdagen i form af allestedsnærværende religiøse symboler og som del af folks samtaler. Mahmoud forklarer, at han løsrevet fra sin velkendte omgangskreds og hverdag finder fornyet ro, retning og holdepunkter i islam. Religionen opsluger ham og hans interesse mere og mere. Hans tilværelse bliver ensidigt fokuseret på religionen, den bliver et monomant projekt (jf. risikofaktorerne som gennemgået under den tilværelsespsykologiske teori-del). Bekymret over udviklingen sender familien Mahmoud til noget familie i udlandet i håbet om, at samværet kan få Mahmoud på andre tanker. Men under opholdet frekventerer Mahmoud en moské, hvor han hører forskellige religiøse lærde tale om islam og pligten til at rejse til Syrien for at hjælpe og kæmpe. Kort efter hjemkomsten til Danmark kommer Mahmoud i kontakt med en gruppe, som arbejder aktivt med at rekruttere unge til Syrien. Mahmoud knytter sig hurtigt tæt til gruppen og udtrykker stor glæde ved samværet (oplever fornyet tilværelsesforankring).

I Amirs tilfælde (rejser til Syrien, returnerer til Danmark) synes der ikke at være tale om, at hans tilværelsesforankring pludselig trues, men snarere at hans tilværelse aldrig rigtigt er blevet forankret (dels af personlige årsager, dels på grund af den "lille" daglige eksklusion). Amir har en relativt normal barndom i et socialt boligbyggeri i København med en pakistansk far og en dansk mor, men begynder i en ung alder (12-13 år) at hænge ud med et slæng, der er involveret i småkriminalitet (Sheikh 2014). Amir får ingen ungdomsuddannelse og arbejder som sælger i et telefirma. Som 17-årig bliver hans forældre skilt, og han rager uklar med sin bror. Amir føler tomhed og søger tryghed andre steder. Han begynder at komme i en moderat moské, hvor han inden længe kommer i kontakt med en lille radikal gruppe, som "retleder" Amir gennem religiøs forkyndelse. Amirs identitetskompleksitet skrumper ind til rollen som muslim, i takt med at han tager afstand fra ikketroende (familie, venner m.m.). Ligesom Mahmoud fortæller Amir om, hvordan gruppen giver ham en fællesskabsfølelse, stolthed og oplevelse af at kunne udfolde sine tilværelseskompetencer på en meningsfuld måde (oplever tilværelsesforankring og usikkerhedsreduktion). På samme måde beskriver han sin tid i Syrien som lykkelig, og som om brikkerne faldt på plads: Det hele gav mening (se også Weggemans, Bakker & Grol 2014).

Den unge konvertit Martins historie er på mange måder parallel (rejser til Syrien, omkommer). Martins tilværelsesforankring er fra barnsben udfordret af en Asperger- og en ADHD-diagnose (Sheikh 2015). Martin får det svært i

skolen og vokser op med en stor uro og rodløshed, som gør, at han stikker af hjemmefra flere gange, hænger ud på gaden og i en tidlig alder bliver småkriminell. Martin ender på en skole for kriminalitetstruede unge og giver udtryk for at føle sig svigtet af skolen og systemet generelt. På institutionen får Martin en gruppe venner med muslimsk baggrund, og inspireret af dem konverterer han som 15-årig til islam. I islam finder Martin for første gang ro. Religionen giver ham en fast ramme om hverdagen, og han lægger det småkriminelle miljø bag sig. Men religionen bliver hurtigt et altopslugende projekt for Martin, og han mister evnen til at navigere mellem eget og andres perspektiv på tilværelsen. Han undgår således omgang med ikke-muslimer og forsøger at få sin mor til at konvertere (sammenlign med "life story 1" i Weggemans, Bakker & Grol 2014). Som hos Amir skrumper hans identitetskompleksitet ind til kun at rumme rollen som muslim (ikke plads til rollen som søn m.m.), og han udvikler flertydighedsintolerance (jf. de tilværelsespsykologiske risikofaktorer). Fra Syrien fortæller Martin sin mor om glæden ved at gøre en forskel, og om hvordan hans drøm om at blive gift snart vil gå i opfyldelse. Få dage senere omkommer han ved slaget om den syriske grænseby Kobane.

På trods af forskelle er disse tre historier ens i den forstand, at stræben efter en god tilværelsesforankring er omdrejningspunktet for de tre unge mænds søgen. De oplever alle tre en umiddelbar usikkerhedsreduktion ved at blive en del af et religiøst fællesskab. Men de kommer også alle tre hurtigt i kontakt med radikaliserende miljøer, hvor de introduceres til nye religiøse fortolkninger og krav, hvor udrejse til Syrien etableres som en pligt og Syrien som stedet, hvor drømme om mening, samhørighed, giftemål, heltedåd m.m. går i opfyldelse. At blive Syriensfrivillig bliver en vej til (re)konstruktion af tilværelsesforankring. Det bliver en måde at cementere en relativ nyfundet religiøs identitet og at udleve en drøm om et nyt liv, en frisk start og en hverdag, som er let forståelig (liv/død, ven/fjende, rigtig/forkert osv.).

Dette mønster genfindes – helt eller delvist – i stort set alle artiklens cases, der er data på. Søgen efter tilværelsesforankring, snarere end religion og politiske overbevisninger som sådan, er det dominerende ledemotiv for mange foreign fighters også uden for Danmark, som Rik Coolsaets analyse af belgiske foreign fighters viser:

In the aforementioned stories, one cannot fail to notice how frequent they refer to absence of a future, to personal difficulties that have to be coped with in everyday life. Often these stories point to a desire to leave all this behind, to be "someone", to be accepted. In short, to find refuge in a more welcoming environment, where they have the impression of not being excluded, and where they will be able to cope with their lives ... And this, IS can offer (Coolsaet 2015:17).

Denne pointe understreges af de unges ageren, når de kommer til Syrien. Hvis man kigger på mængden af selfies, som foreign fighters deler på sociale medier, samt producerede youtube-videoer og tweets fra frontlinjen (Berger & Morgan 2015; Klausen 2015), er det svært ikke at få den tanke, at mange er lige så meget ude i et selvdannelses- eller selvpromoveringsprojekt som i et politisk-religiøst ærinde. Mange foreign fighters synes meget bevidste om det selvbillede, de kommunikerer til andre, og religiøs og politisk retorik er således snarere en ramme for at kommunikere også personlige budskaber end et dybtsiddende motiv i sig selv (Coolsaet 2015:11).

Sat på spidsen viser analysen, at udrejse til Syrien tilbyder usikre unge, som ofte befinder sig på kanten af samfundet, en hurtig transformation fra lav status til relativ høj status. Det er dog vigtigt at understrege, at der er variation i materialet. Der findes således eksempler på udrejste personer, hvor politiske motiver og religiøse overbevisninger synes at have spillet en mere afgørende rolle. Det gælder eksempelvis en kendt ideolog i det salafistiske miljø i København, som rejser til Syrien og optræder som den danske "emir" på youtube-videoer (Skjoldager & Sheikh 2014a). Ligeledes findes der eksempler på foreign fighters, som synes at drives af en lyst til spænding og en fascination af våben og vold (f.eks. tidligere bandemedlemmer). Der er heller ikke tale om, at danske foreign fighters alle kommer fra urbane, socioøkonomisk udfordrede boligområder eller udviser integrationsmæssige problemer (Soei 2011). Men mønstret er ikke desto mindre klart: (Re)konstruktion af tilværelsesforankring dukker op som ledemotiv for udrejse i hovedparten af cases.

Det forkerte sted på det forkerte tidspunkt? Selvselektion, social selektion og rekruttering til radikaliserende islamistiske miljøer

Hvilken rolle spiller islamistiske miljøer for danske foreign fighters? Ser man på de tre dybdegående cases, bemærker man, at de alle tre er rundet af islamistiske miljøer, herunder egentlige radikaliserende grupper. På tværs af det samlede materiale kan der endvidere identificeres nogle egentlige radikaliserende hotspots. Som det har været rapporteret i medierne (Skjoldager & Sheikh 2014), er der i det århusianske materiale en overvægt af sager, hvor de unge forud for udrejse har frekventeret moskéen på Grimhøjvej herunder særligt miljøet omkring Muslimske Ungdomscenter, der holder til på adressen. 22 af 35 århusianske foreign fighters er kommet i dette miljø (Skjoldager 2014). I København har miljøet omkring den kontroversielle organisation Kaldet til Islam produceret mindst fem foreign fighters. At kontakt med bestemte radikaliserende islamistiske miljøer synes at have stor betydning for foreign fighters understreges af belgiske data, som viser, at organisationen Sharia4Belgium i Antwerpen har skabt uforholdsvist mange belgiske foreign fighters (Coolsaet 2015:21-22). Men også kriminelle indvandrerbandemiljøer har set flere foreign fighters (i materialet er der cases fra bandemiljøer i København og Odense). Danske foreign fighters er med andre ord ikke jævnt fordelt geo-

grafisk, men ofte rundet af bestemte miljøer. Hvordan interaktionen i disse miljøer bidrager til radikaliserings og etablering af handlingsparathed er temaet for næste afsnit. Men her er spørgsmålet i første omgang, hvordan de unge i det hele taget kommer i kontakt med disse miljøer.

I konvertitten Martins tilfælde synes social selektion at være den dominerende mekanisme. Det er gennem venner, Martin konverterer til islam og begynder at komme i moskéen, hvor han senere introduceres til en radikal gruppe. Da Martin beslutter at stikke af fra det behandlingshjem, han bor på, flytter han ind hos tre mænd fra denne gruppe. I Amirs tilfælde spiller venskabet med Fadi en vigtig rolle. Amir og Fadi frekventerer det samme radikaliserende miljø, og Fadi viser vejen ved at rejse til Syrien før Amir. Der er i materialet også eksempler på, hvordan familierelationer bringer individer i kontakt med radikaliserende miljøer. I to tilfælde, et fra Aarhus og et fra Odense, rejser først den ene og senere den anden bror via bestemte islamistiske miljøer til Syrien.

I både Mahmouds og Amirs tilfælde spiller egentlig rekrutterende outreach fra radikaliserende miljøer en afgørende rolle. Mahmoud bliver kontaktet på gaden af en gruppe, som aktivt hverver til konflikten i Syrien. Amir bliver spottet i en moderat moské, inviteret med hjem og får udleveret religiøst materiale, som fortæller, hvordan budskaberne, han hører i moskéen, i virkeligheden skal fortolkes. I begge tilfælde udnyttes de unges eksistentielle og religiøse søgen til at skabe kontakt og tilbyde noget af det, de leder efter: Fællesskab, klare svar og retningsanvisninger.

I deres rekrutterende outreach forsøger radikaliserende islamistiske miljøer, inspireret særligt af Islamisk Stats propagandavirksomhed, at skabe resonans hos de unge ved i deres framing at adressere konflikten i Syrien fra flere sider – politisk, religiøst og socialpsykologisk (Farwell 2014). Den diagnostiske framing består i politisk at fremhæve Assad-styrets umenneskelighed og nødvendigheden af at genskabe et kalifat som en politisk magtfaktor, der kan forene og beskytte muslimer. Islamisk Stat italesættes som en vinderkoalition, der kan få dette til at ske (Coolsaet 2015). Den prognostiske framing – den advokerede løsning – handler om at hjælpe muslimske brødre i Syrien i kampen for kalifatet. Denne løsning motiveres religiøst ved at fremstille kampen som en religiøs pligt og ved at understrege Guds vrede mod de ikke-aktive og den skam, der er forbundet hermed (Weggemans, Bakker & Grol 2014). Samtidig motiveres handling, herunder udrejse til Syrien, via referencer til det ærefulde i kampen, broderskabet, anerkendelsen, heltedåden m.m. Endelig appelleres der til nødvendigheden af og muligheden for handling; kalifatet er ikke en drøm, det skabes lige nu i Levanten – kom og vær med! (Klausen 2015).

Blandt de dybdegående cases er der ikke direkte eksempler på selvselektion til radikaliserende miljøer. De opsøger alle tre selv religiøse miljøer, men "guides" derfra af andre i retning af radikal islam. Direkte selvselektion til radikaliserende miljøer er dog repræsenteret i det bredere materiale. Eksem-

pelvis er der gymnasieeleven fra Midtjylland som på eget initiativ begynder at komme i Grimshøj-moskéen i Aarhus og frekventere Muslimske Ungdoms arrangementer (Skjoldager 2014). Vi har ikke data på, hvorfor han netop vælger at valfarte til dette miljø, men det er svært at forestille sig, at han ikke har kendt til dets kontroversielle status.

Analysen synes at bekræfte betydningen af de tre mekanismer – social selektion, selvselektion og rekrutterende outreach – for eksponering til radikaliserende miljøer. Mekanismerne findes sjældent i ren form, men interagerer ofte i konkrete cases. Således kan selvselektion være ansporet af framing-aktiviteter, og rekruttering kan være yderligere styrket af sociale påvirkninger og et eget ønske om at hjælpe/handle. Pointen er, at eksponering til radikaliserende islamistiske miljøer på den ene side kan siges at handle om at være på det forkerte sted på det forkerte tidspunkt, og på den anden side at disse "forkerte steder" ikke er tilfældigt fordelt geografisk (nogle er mere udsatte end andre), og at personer ikke så sjældent selv, eller på foranledning af andre, opsøger disse "forkerte steder".

Enklave deliberation: etablering og kanalisering af handlingsparathed

Et meget klart mønster i nærværende data er, at de danske foreign fighters forud for afrejse indgår i intens interaktion i radikaliserende grupper. Interaktion på internettet spiller ofte en supplerende rolle, men den dominerende interaktion sker ansigt til ansigt med ligesindede i små grupper (se også Weggemans, Bakker & Grol 2014:7). I alle tre dybdegående cases bliver interaktionen i gruppen til en altoverskyggende aktivitet og projekt, som gør det vanskeligt at opretholde tidligere relationer (venner, familie, arbejde, skole m.m.). Alligevel trives de. I takt med at interaktionen intensiveres, bliver de endvidere mere og mere entydige i deres holdninger og unuancerede i deres forhold til andres.

Dette empiriske mønster passer godt med, hvad man ville forvente ud fra socialpsykologisk teori om gruppeidentifikation og gruppepolarisering. Samværet i og identifikationen med gruppen giver de unge tilhørsforhold, reduceret usikkerhed (Hogg 2012, 2014) og dermed fornyet tilværelsesforankring. Gennem samværet i gruppen tillæres et verdensbillede, som er simpelt og tydeligt i forhold til handlingsanvisninger. Endvidere tillæres en livsstil, som de unge kan magte, og som samtidig legitimeres som den eneste rigtige, som Guds vilje. De unges søgen gives retning og mening gennem samværet med ligesindede. Derfor den fornyede trivsel og glæde. Med tiden bliver gruppens medlemmer mere og mere sikre på sandheden i deres overbevisninger, og de deler argumenter, litteratur, videoer m.m., som blot bekræfter dette (holdningsbekræftelse og voksende holdningssikkerhed). Deliberationen i gruppen lukker sig om sig selv. Argumentpuljen skrumper ind til argumenter, der kan begrundes i Koranen, og det bliver vanskeligt for medlemmerne at kommunikere meningsfuldt med folk udenfor og opretholde eksterne relationer.

I alle tre dybdegående cases forværres de unges relationer til familie og venner i takt med interaktionen i gruppen. Eksempelvis beskriver Martins mor, hvordan hun prøver at diskutere med Martin, men må erkende, at hans holdninger er låste, og hans sind lukket for modargumenter. Polariseringen og gruppetænkningen synes total.

Etableringen af udrejse til Syrien som en handlingsmulighed sker gennem forskellige mekanismer i gruppeinteraktionen. I en række sager spiller religiøst begrundede handlingsopfordringer fra lærde i miljøerne en særlig rolle. Som nævnt fremstilles udrejse som en religiøs pligt, et budskab som gentages og deles i grupperne i sådan en grad, at det etableres som en endegyldig sandhed, der ikke kan sættes spørgsmålstegn ved. Som Amir siger: "Hvis jeg bare bliver hjemme, vil Gud straffe mig". Mahmoud giver omvendt udtryk for, at samværet med hans mentor skabte et alternativt rum, et frirum, hvor eksempelvis denne bekymring atter kunne diskuteres. I overensstemmelse med andre studier (Lindekilde & Kühle 2009; Hegghammer 2013:8) indikerer materialet, at udrejse til konfliktzoner generelt legitimeres religiøst i disse miljøer, mens legitimiteten af terror mod civile i Vesten er et stridspunkt.

I gruppeinteraktionen forstærkes relationen mellem holdning (kalifatet er godt, og jeg har en pligt til at hjælpe) og relevant højrisikohandling (udrejse til Syrien) via udvikling og cementering af stærke følelser så som politisk indignation, medlidenhed og had. De stærke følelser medvirker til at frigøre handlingsoptioner, der ellers ville være forbundet med negativ moralsk sanktion (Abelson 1972). Men det er typisk for de her medtagne cases, at foreign fighters før udrejse udfører en række forberedende, holdningsrelevante handlinger (jf. Weggemans, Bakker & Grol 2014). Martin samler således penge ind til de kæmpende i Syrien. Mahmoud deltager i dawa-aktiviteter, en slags missionerende outreach. Amir læser og distribuerer dagligt voldelige manifeste og ser videoer af selvmordsaktioner på nettet. De føler alle en glæde ved at gøre noget og ved derigennem at kunne se sig selv som "do'ers". Samtidig med disse forberedende handlinger møder de tre yderligere handlingsopfordringer via direkte kontakt med "veteraner". Eksempelvis skyper Amir flere gange med sin ven Fadi i Syrien. Når man ser sådan eksemplarisk adfærd og med egne ører hører om livet i kalifatet, forøges chancerne for, at man selv vil tage af sted. Konkret giver både Mahmoud og Amir udtryk for, at kontakten med veteranerne efterlader dem med respekt for handlingens mænd og samtidig skam over egne "småhandling". Glæden over egen islamistisk gøren blegner i sammenligning og er med til at fremprovokere mere radikal handlingsparathed (jf. "social comparison effect", Myers et al. 1980). Når beslutningen om at rejse til Syrien er taget, forefindes nødvendig knowhow og ressourcer i de unges umiddelbare nærmiljø. Afstanden fra beslutning til afrejse er derfor ofte ganske kort.

Konklusion

Vi har i denne artikel argumenteret for, at i modsætning til det indtryk, man kan få af at læse mediernes fremstilling, så er de fleste "foreign fighters" ikke i første omgang drevet af ideologi eller had mod Vesten. Ganske vist kan følelsen af eksklusion sagtens have givet næring til en "os-dem"-følelse. Men den dybereliggende grund skal findes i det, som også er den centrale drivkraft i de undersøgte cases om danske foreign fighters, nemlig en oplevelse af truet tilværelsesforankring som udløser selvusikkerhed og efterfølgende søgen efter forankring og usikkerhedsreduktion. De unge føler sig, af forskellige grunde, ekskluderede, fremmedgjorte og uden mening i livet. Samtidig mangler flere de fornødne kompetencer og ressourcer til at kunne håndtere deres liv og tilværelsesopgaver på en personlig tilfredsstillende måde. Dette forstærkes yderligere af, at mange bærer på modererende risikofaktorer såsom tvetydighedsintolerance, aggression og manglende kritisk refleksion. Denne søgen efter et tilhørsforhold og mening bringer de unge i kontakt med radikaliserende miljøer. Enten opsøger de unge selv disse miljøer, eller også kanaliseres deres søgen i denne retning af venner og bekendte. I nogle tilfælde rekrutterer radikale miljøer aktivt de unge. Gennem ensidig deliberation i disse lukkede miljøer polariseres de unges holdninger, de udvikler en monoman interesse for det radikale projekt og isolerer sig i forhold til tidligere relationer. Førhen har "os/dem"-oplevelser og kritiske holdninger til livet i Vesten været dele af en samlet oplevelse på linje med andre mulige selvfortællinger. Men det er med polariseringen, monomanien og den lave identitetskompleksitet, at de unges oplevede forskellighed fra og utilfredshed med det omkringliggende samfund gøres centralt for deres selvforståelse, og deltagelse i voldelig transnational aktivisme italesættes.

Samtidig hermed oplever de i de nye radikaliserede grupper en ny fællesskabsfølelse og en stolthed ved at "gøre noget". For en stor del af de danske foreign fighters er interaktionen i radikaliserende miljøer med til at normalisere tanker om vold og etablere udrejse til Syrien som en mulig handlingsmulighed. Direkte og indirekte opfordringer til at drage til Syrien (f.eks. når bekendte rejser eller lærde omtaler kampen som religiøs pligt) er med til at få holdninger og handlingsparathed til at smelte sammen.

Det er artiklens påstand, at dette empiriske mønster lader sig forklare af den her foreslåede interdisciplinære teoretiske model af voldelig radikalisering. Analyse af de tre dybdegående cases samt de øvrige enogtyve cases, der i denne sammenhæng er data på, giver betydeligt belæg for denne model. Truet tilværelsesforankring og selvusikkerhed, og dermed følgende søgen efter (re)konstruktion af tilværelsesforankring og usikkerhedsreduktion, manifesterer sig som det dominerende ledemotiv i langt de fleste sager om foreign fighters i samplet. Selvselektion, social selektion og rekrutterende outreach samt disse mekanismers interaktion kan forklare kontakten til radikaliserende miljøer i de fleste tilfælde. Samtidig kan observeret udvikling af holdnin-

ger, adfærd og handlingsparathed i interaktionen i radikaliserende grupper forklares via socialpsykologisk teori om gruppedynamikker. Hermed ikke sagt, at denne radikaliseringsmodel kan forklare alle tilfælde af frivillig udrejse til Syrien. Der findes ikke én radikaliseringsproces, men mange forskellige "pathways" (Schmid 2013). Men pointen er, at elementerne i denne radikaliseringsmodel på forskellig vis, og i mangfoldige kombinationer, indgår i rigtig mange tilfælde. De er robuste på tværs af kontekster. At denne teoretiske radikaliseringsmodel bekræftes af data fra casene var forventet, idet foreign fighters kan betragtes som en "most likely" case givet nærværende teoretiske fokus. Men forklaringskraften i forhold til casematerialet og formodningen om radikaliseringsmodellens generelle anvendelighed kalder på nye undersøgelser med andre typer data (f.eks. islamistisk "homegrown" terrorisme i Vesten eller højreekstremisme) samt en mere rigid teoritest i forhold til foreign fighters (noget vi håber at kunne levere i fremtiden i takt med at flere data bliver tilgængelige). Der kan ikke på baggrund af dette studie gives håndfaste anvisninger for fremtidens radikaliseringsforskning. Men de forsigtige anbefalinger må være, at der er behov for (a) interdisciplinær teoriintegration (elementer af tilværelsespsykologi, socialpsykologi og politisk sociologi), (b) fokus på samspillet mellem truet tilværelsesforankring, selektionsmekanismer og gruppepolarisering i enklaver, og (c) en bevægelse fra beskrivende casestudier til mere kausalt-orienterede metoder.

Ved at stille skarpt på mobiliseringen af foreign fighters og tilbyde en forklarende ramme herfor, er der givet et bud på ny viden til teorien om sociale bevægelser, som alt for ofte beskæftiger sig med mobilisering til progressive, pro-demokratiske og ikkevoldelige bevægelser (della Porta 1995). Det gælder i særdeleshed studiet af transnational aktivisme. Denne aktivismes skyggeside – den transnationale mobilisering til voldelige, reaktionære bevægelser som Islamisk Stat – er derfor stærkt underbelyst. Det gælder således også forklaringen af den form for transnational, revolutionær aktivisme, som udføres af "foreign fighters". Det er vores håb, at nærværende bidrag kan være med til kaste lys på dette fænomen (og samfundsmæssige problem) og give nogle bud på, hvordan det kan teoretiseres og forklares.

Litteratur

- Abelson, Robert 1972: "Are Attitudes Necessary?", i King, Bert & McGinnies, Elliott (red.): *Attitudes, Conflict, and Social Change*. New York: Academic Press.
- Andersen, Lotte Bøgh; Møller Hansen, Kasper & Klemmensen, Robert 2012: *Metoder i statskundskab*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bakker, Edwin 2011: "Characteristics of Jihadi Terrorists in Europe (2001-2009)", i Coolsaet, Rik (red.): *Jihadi Terrorism and the Radicalization Challenge*. Furnham: Ashgate.
- Bandura, A. 2005: "The Role of Selective Moral Disengagement in Terrorism and Counterterrorism", i Moghaddam, F.M. & Marsella, A. J. (red.): *Understanding Terrorism. Psychological Roots, Consequences, and Interventions*. Washington: American Psychological Association.

- Baron, Robert et al. 1996: "Social Corroboration and Opinion Extremity". *Journal of Experiential Social Psychology*, 32:537-560.
- Barrett, Richard 2014: "Foreign Fighters in Syria". The Soufan Group, <http://soufan-group.com/wp-content/uploads/2014/06/TSG-Foreign-Fighters-in-Syria.pdf>.
- Beissinger, Mark R. 2007: "Structure and Example in Modular Political Phenomena: The Diffusion of Bulldozer/Rose/Orange/Tulip Revolutions". *Perspectives on Politics*, 5(2):259-276.
- Berger, J.M. & Morgan, Jonathon 2015: "The ISIS Twitter Census: Defining and Describing the Population of ISIS Supporters on Twitter". *Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World Analysis Paper*, No. 20, March.
- Bertelsen, Preben 2010: "Tilværelsesprojekter og tilværelsespsykologi", i Bertelsen, Preben (red.): *Aktør i eget liv. Om at hjælpe mennesker på kanten af tilværelsen*. København: Frydenlund.
- Bertelsen, Preben 2012: "Intentional Activity and Free Will as Core Concepts in Criminal Law and Psychology". *Theory & Psychology*, (22):46-66.
- Bertelsen, Preben 2013: *Tilværelsespsykologi. Et godt nok greb om tilværelsen*. København: Frydenlund.
- Bertelsen, P. 2015a: "Voldelig radikaliserings. En teoretisk, en hypotesegenererende og en anvendelsesorienteret model baseret på taksonomi for risikofaktorer" (in review).
- Bertelsen, P. 2015b: "Danish preventive measures and de-radicalization strategies. The Aarhus Model". *Panorama Insights into Asian and European Affairs*, Volume 1:241-253.
- Bertelsen, Preben 2015c: "Radikaliserende mobilisering og tilværelsespsykologisk orienteret mentorforløb", Case-sammenfatning på baggrund af mentors noter og casebeskrivelse samt PBs interview med mentor.
- Blascovich, J. & Ginsburg, G. P. 1974: "Emergent Norms and Choice Shifts Involving Risk". *Sociometry*, 37:205-218.
- Bouhana, N. & Wikström, P-O. 2010: "Theorizing Terrorism: Terrorism as Moral Action". *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, 2(2):9-79.
- Braw, Elisabeth 2014: "Inside Denmark's Radical Jihadist Rehabilitation Programme". *Newsweek*, 17. oktober.
- Broberg, Mads 2014: "Moské er base for Syrien-farere", *Jyllands-Posten*, 24. januar.
- Carter, J. A.; Maher, S. & Neumann, P. R. 2014: *# Greenbirds: Measuring Importance and Influence in Syrian Foreign Fighter Networks*. London: ICSR.
- Coolsaet, Rik 2015: "What Drives Europeans to Syria, and to IS? Insights from the Belgian Case". *Egmont paper 75*. Egmont – Royal Institute for International Relations.
- Csikszentmihalyi, Mihaly 1990: *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. New York: Harper and Row.
- CTA 2014: *Udviklingen i terrortruslen fra personer udrejst fra Danmark til Syrien*. Center for Terroranalyse, Politiets Efterretningstjeneste.
- Dahler-Larsen, Peter 2012: "Display", i Andersen, Lotte Bøgh; Møller Hansen, Kasper & Klemmensen, Robert (red.): *Metoder i statskundskab*. København: Hans Reitzels Forlag.
- della Porta, Donatella & Mattoni, Alice 2014: *Spreading Protest: Social Movements in Times of Crisis*. Colchester: ECPR Press.

- della Porta, Donatella 1995: *Social Movements, Political Violence and the State. A Comparative Analysis of Italy and Germany*. Cambridge: Cambridge University Press.
- della Porta, Donatella 2014: *Mobilizing for Democracy: Comparing 1989 and 2011*. Oxford: Oxford University Press.
- Farwell, James P. 2014: "The Media Strategy of ISIS". *Survival: Global Politics and Strategy*, 56(6):49-55.
- Gastil, John; Black, Laura & Moscovitz, Kara 2008: "Ideology, Attitude Change, and Deliberation in Small Face-Face Groups". *Political Communication*, 25:23-46.
- Gerbaudo, Paolo 2013: "Protest Diffusion and Cultural Resonance in the 2011". *The International Spectator*, 48(4):102-118.
- Giddens, Anthony 1996: *Modernitet og selvidentitet. Selvet og samfundet under sen-moder- niteten*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hegghammer, Thomas 2013: "Should I Stay or Should I Go? Explaining Variation in Western Jihadists' Choice between Domestic and Foreign Fighting". *American Political Science Review*, 107(1), doi: 10.1017/S0003055412000615.
- Hogg, Michael & Adelman, Janice 2013: "Uncertainty-Identity Theory: Extreme Groups, Radical Behavior, and the Authoritarian Leadership". *Journal of Social Issues*, 69(3):436-454.
- Hogg, Michael 2012: "Self-Uncertainty, Social Identity and the Solace of Extremism", in Hogg, Michael & Blaylock, Danielle (red.): *Extremism and the Psychology of Uncertainty*. Blackwell Publishing.
- Hogg, Michael 2014: "From Uncertainty to Extremism: Social Categorization and Identity Processes". *Current Directions in Psychological Science*, 23(5):338-342.
- Hogg, Michael; Meehan, Christie & Farquharson, Jayne 2010: "The Solace of Radicalism: Self-Uncertainty and Group Identification in the Face of Threat". *Journal of Experimental Social Psychology*, 46:1061-1066.
- Isenberg, D.J. 1986: "Group Polarization: A Critical Review and Meta-analysis". *Journal of Personality and Social Psychology*, 50:1141-1151.
- Klausen, Jytte 2015: "Tweeting the Jihad: Social Media Networks of Western Foreign Fighters in Syria and Iraq". *Studies in Conflict & Terrorism*, 38(1):1-22.
- Kruglanski, Arie 2004: *The Psychology of Closed Mindedness*. New York: Psychology Press.
- Lindekilde, Lasse & Kühle, Lene 2009: *Radicalization among Young Muslims in Aarhus*. Research report, Centre for the Study of Islamism and Radicalization Processes, Aarhus University. http://cir.au.dk/fileadmin/site_files/filer_statskundskab/sites/cir/radicalization_aarhus_FINAL.pdf
- Lindekilde, Lasse & Malthaner, Stefan (working paper): *Analyzing Pathways of Lone Actor Radicalization: A Relational Approach*.
- Lindekilde, Lasse & Olesen, Thomas 2014: *Politisk protest, aktivisme og sociale bevægelser*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Lindekilde, Lasse 2014: "Abu Shaibul's Study Group: Small Group Dynamics and Radicalization". Paper, Multi-Disciplinary Workshop on Group Attitude Formation, Group Centricism and Extremism, University of California Santa Barbara, 14. november.
- Lofland John & Stark, Rodney 1965: "Becoming a World-saver: A Theory of Conversion to a Deviant Perspective". *American Sociology Review*, 30:862-874.

- McCauley, C. & Moskaleiko, S. 2008: "Mechanisms of Political Radicalization: Pathways towards Terrorism". *Terrorism and Political Violence*, 20(3):415-433.
- McCauley, C. & Moskaleiko, S. 2011: *Friction: How Radicalisation Happens to Them and Us*. Oxford: Oxford University Press.
- Myers, David G. 1975: "Discussion-induced Attitude Polarization". *Human Relations*, 28:699-714.
- Myers, David G. et al. 1980: "Does Learning Others' Opinions Change One's Opinion?" *Personality and Social Psychology Bulletin*, 83:603-627.
- Noakes, John A. & Johnston, Hank 2005: "Frames of Protest: a Road Map to a Perspective", i Johnston, Hank og Noakes, John A. (red.): *Frames of Protest: Social Movements and the Framing Perspective*. Rowman & Littlefield.
- Olesen, Thomas 2005: *International Zapatismo: The Construction of Solidarity in the Age of Globalization*. London: Zed Books.
- Pruitt, Dean G. 1971: "Choice Shifts in Group Discussion: An Introductory Review". *Journal of Personality and Social Psychology*, 20:339-360.
- Regeringen 2014: *Forebyggelse af ekstremisme og radikalisering. Regeringens handlingsplan*. <http://sm.dk/filer/nyheder/handlingsplan-om-forebyggelse-af-radikalisering-og-ekstremisme-tilgaengeligt.pdf>
- Roy, Olivier 2002: *Globalised Islam. The Search for a New Ummah*. Hurst & Company.
- Roy, Olivier 2007: *Secularism Confronts Islam*. Columbia University Press.
- Rucker, Derek D.; Petty, Richard E. & Briñol, Pablo 2008: "What's in a Frame Anyway?: A Meta-cognitive Analysis of the Impact of One Versus Two Sided Message Framing on Attitude Certainty". *Journal of Consumer Psychology*, 18(2):137-149.
- Sageman, Marc 2008: *Leaderless Jihad: Terror Networks in the Twenty-First Century*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Schkade, David; Sunstein, Cass & Hastie, Reid 2010: "When Deliberation Produces Extremism". *Critical Review*, 22(2-3):227-252.
- Schmid, Alex P. 2013: "Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review". *ICCT Research Paper*, March. <http://www.icct.nl/download/file/ICCT-Schmid-Radicalisation-De-Radicalisation-Counter-Radicalisation-March-2013.pdf>
- Schussman, Alan & Soule, Sarah S. 2005: "Process and Protest: Accounting for Individual Protest Participation". *Social Forces*, 84:1081-1106.
- Sheikh, Jakob 2014: "Fra barndommens gade til kalifatets frontlinje". *Politiken*, 21. september.
- Sheikh, Jakob 2015: "Dræbt Syrienskrigers mor: Min dreng er blevet hjernevasket". *Politiken*, 15. januar.
- Skjoldager, Morten & Sheikh, Jakob 2014: "Syrienskrigere er opvokset her". *Politiken*, 8. august.
- Skjoldager, Morten 2014: "Aarhus' Syrienskrigere kom fra ungdomsgruppe i moské". *Politiken*, 10. april.
- Snow, David A.; Rochford, Jr., E. Burke; Worden, Steven K. & Benford, Robert D. 1986: "Frame Alignment Processes, Micromobilization, and Movement Participation". *American Sociological Review*, 51(4):464-481.
- Soei, Aydin 2011: *Vrede unge mænd: optøjer og kampen for anerkendelse i et nyt Danmark*. Tiderne Skifter.

- Sprinzak, Ehud 1990: "The Psychopolitical Formation of Extreme Left Terrorism in a Democracy: The Case of the Weathermen", i Walter Reich (red.): *Origins of Terrorism*. The Woodrow Wilson Center Press.
- Sunstein, Cass R. 2000: "Deliberative Trouble? Why Groups Go to Extremes". *The Yale Law Journal*, 110(1):71-119.
- Sunstein, Cass R. 2009: *Going to Extremes. How Like Minds Unite and Divide*. Oxford: Oxford University Press.
- Tarrow, Sidney 1994: *Power in Movement*. Cambridge University Press.
- Tarrow, Sidney 2005: *The New Transnational Activism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vinokur, A. & E. Burnstein 1974: "Effects of Partially-shared Persuasive Arguments on Group-induced Shifts: A Group-problem Solving Approach". *Journal of Personality and Social Psychology*, 29:187-195.
- Weggemans, Daan; Bakker, Edwin & Grol, Peter 2014: "Who Are They and Why Do They Go? The Radicalization and Preparatory Processes of Dutch Jihadist Foreign Fighters". *Perspectives on Terrorism*, 8(4):1-9.
- Wiktorowicz, Quintan 2005: *Radical Islam Rising: Muslim Extremism in the West*. Rowman & Littlefield.

فعلت البنات